

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. III. De figuris verborum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

habet. quod quidem recipit quodammodo & Celsus: nam *consequens* an epicherema fit, dubitat. Visellius adjicit & sententiam. Invenio qui aggregent his ¹ *διασυνδουὰς*, *ἀπαιρη-
ρῶσας*, & *ἰσοδυναμίας*. Sed ut hæc non sunt schemata: sic alia
vel sint forsitan, ac nos fugerint: vel etiam nova fieri adhuc
possint, ejusdem tamen naturæ, cujus sunt ea de quibus di-
ctum est.

¹ *Διασυνδουὰς.*] Expositiones latine | quimur *circumstantias*, & addimus mo-
possimus dicere, quæ fiunt cum perfe- | dum. auctor Hermog. Idem.

CAP. III.

De figuris verborum.

³ **V**erborum vero figuræ & mutatae sunt semper, & ut-
cunque valuit consuetudo, mutantur. Itaque si anti-
quum sermonem nostro comparemus, pene jam quicquid
loquimur, figura est: ut *huic rei invidere*, non, ut omnes
veteres, & Cicero præcipue, *hanc rem*: & *incumbere illi*, non
in illum: & *plenum vino non vini*, & *huic non hunc adulari*, jam di-
citur, & mille alia: utinamque non pejora vincant. ² Ve-
rum schemata *λέξεως* duorum sunt generum: alterum lo-
quendi rationem vocant: alterum quod ad collocationem
maxime exquisitum est. Quorum tamen utrumque conve-
nit orationi, tamen possis illud *grammaticum*, hoc *rhetori-
cum* magis dicere. Prius fit iisdem generibus, quibus vitia.
³ Effet enim omne *schema* vitium, si non peteretur, sed ac-
cideret. Verum auctoritate, vetustate, consuetudine ple-
runque defenditur, sæpe etiam ratione quadam. Ideoque
cum

Impossibile est ut aliquis omnes verbo-
rum *figuras* complectatur, quia quoti-
die alia atque alia oriuntur pro sermo-
nis mutatione. Turneb.

¹ *Invidere.*] Dan. *Invadere.*

² *Verum schemata.*] Sic quoque divi-
dunt *grammatici*, qui *figuras* ponunt lo-
cutionis & constructionis. sed enim con-
structionis *figura* (ut docet Cic.) maxi-

mam afferunt orationi concinnitatem:
ideoque *rhetorica* à Fabio appellantur.
Turneb.

³ *Effet enim omne.*] Id antea docuit
Fabius, *schema* cum per imprudentiam
excidit, habendum esse loco *solæcismi*: sed
enim cum petitur, pro virtute ducitur.
Idem. Effet, &c.] Effet enim omne hujus-
modi. * Defuit vet. exempl. vide infra.

I Quo

cum sit à simplici rectoque loquendi genere deflexa, virtus est, si habet probabile aliquid quod sequatur. Una tamen in re maxime utilis, ut quotidiani & semper eodem modo formati sermonis fastidium levet, & nos à vulgari dicendi genere defendat. ¹ Quo si quis parce, & cum res poscet utetur, velut asperfo quodam condimento jucundior erit: at qui nimium affectaverit, ipsam illam gratiam varietatis amittet, quanquam sunt quædam figuræ ita receptæ, ut pene jam hoc ipsum nomen effugerint: quæ etiam si fuerint crebriores, aures consuetas minus ferient. Nam secretæ, & extra vulgarem usum positæ, ideoque magis nobiles, ut novitate aurem excitant, ita copia fatiant: nec se obvias fuisse dicenti, sed conquistâs, & ex omnibus latebris extractas congestasque declarant. ² Fiunt ergo & circa genus figuræ in nominibus, Nam & *oculis capti talpa*, & *timidi damæ* dicuntur à Virgilio: sed subest ratio, quia sexus uterque altero significatur. Tam enim mares esse *talpas* damasque quam fœminas certum est. Et in verbis: ut *Fabricatus est gladium*: & ³ *Inimicos punitus es*. Quod mirum minus est, quod in natura verborum est, & quæ facimus patiendi modo sæpe dicere, ut *arbitror*, *suspikor*: & contra faciendi quæ patimur: ut *vapulo*: ideoque frequens permutatio est: & pleraque utroque modo efferuntur, *luxuriatur*, *luxuriat*, *fluctuatur*, *fluctuat*, *assentior*, *assentio*, *revertor*, *revertio*. Est figura, & in numero: vel cum singulari pluralis subjungitur, *Gladio pugnacissima gens Romani*. *gens* enim ex multis. Vel è diverso,

⁴ *Cui non risere parentes,*

Nec

¹ *Quo si quis parce.*] Locus hic ductus est ab *Arist.* qui *Aleidamantem* reprehendebat quod ornamentis uteretur non ut condimentis, sed ut cibis: quo dicto significabat illis parce utendum. *Turneb.*

² *Fiunt ergo.*] Has figuras grammatici vocant *heterosin* & *enallagen*. id est, *mutationem*, quia mutantur vel partes

vel partium qualitates. primum hoc genus vocatur *ετερογενής*. *Idem.*

³ *Inimicos punitus es.*] *Barthius* *Adversar.* lib. 23. cap. 9. p. 1131. *Jan. Gebhard.* *Crepund.* lib. 2. cap. 11. pag. 85. 86.

⁴ *Cui non risere, &c.*] *Mire* torquentur in his versibus *grammatici*. nam per multi putant *Cui* legendum esse in dativo singulari: *Fabius* vero accipit in nominativo

Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Ex illis enim qui non risere, hunc non dignatus deus, nec dea dignata. Et mutatione partium, ut in Satyra,

-- *Et nostrum istud vivere triste Aspexi.*

cum infinito verbo sit usus pro appellatione. Nostram enim vitam vult intelligi. Utimur & verbo pro participio, ut,

¹ *Magnum dat ferre talentum,*

tanquam ferendum. Et participio pro verbo, *Volo datum.* Interim etiam dubitari potest cui simile vitio sit schema, ut in hoc,

Virtus est vitium fugere. --

Aut enim partes orationis mutat ex illo, *Virtus est fuga vitiorum.* Aut casus ex illo, *Virtutis est vitium fugere.* ² Multa tamen hoc utroque excitatius junguntur interim schemata. *Sthenelus sciens pugna.* Est enim *sciens Sthenelus pugnandi.* Transferuntur etiam tempora, *Timarchides negat esse ei periculum à securi.* ³ Præsens enim pro præterito positum est. Et futurum pro præsentis,

Hoc Ithacus velit. Et ne morer, per omnia fit genera, per quæ fit *solæcismus.* Hæc est quoque quam ⁴ ἰστέρωσι vocant, cum dissimilis est, ⁵ *Zeugma* dicitur: ut apud Sallustium, *Neque ea res falsum me habuit.* & *Duci probare.* Ex quibus fere præter novitatem brevitatis etiam peti solet. Unde eoque processum esse, ut *non pœniturum*, pro non acturo pœnitentiam: & *visuros*, ad videndum missos, idem auctor dixerit.

minativo plurali, cui statim subicitur *Hunc*, in numero singulari. *Turnebus.* *Cui non risere parentes nec Deus hunc mensa, &c.*] *Turneb.* *Adversarior.* lib. 16. cap. 13.

¹ *Dat ferre talentum.*] *Servius* huiusmodi locutiones interpretatur per *ut* & *verbum passivum.* id est, *ut ferretur.* videtur tamen phrasim esse græcā: nam sic loquuntur *Græci* per infinitivum. *Turnebus.*

² *Multa tamen, &c.*] Sunt elegantiora quædam schemata, quæ fiunt ex

superiorum conjunctione, cum mutantur partes & mutatur casus. *sciens* enim accusativum habere debet, deinde *pugnae* ponitur pro *pugnandi.* Idem.

³ *Præsens enim pro præterito.*] Est autem hæc peculiaris phrasim *historicis.* narrant enim *præterita* per *præsens.* Idem.

⁴ ἰστέρωσι.] *Dan.* Ἐτέρωσι.

⁵ *Zeugma dicitur.*] Nove usurpat *zeugma* *Fabius.* vulgo enim appellatur, quando verbum duntaxat unum pluribus accommodatur sententiis: apud *Fabium* species est heterosceos. *Turneb.*

I Quæ

herit. ¹ Quæ ille quidem fecerit *schemata*, an idem vocari possint, videndum, quia recepta sunt. Nam receptis etiam vulgo auctore contenti sumus. ² Verum natura evaluit agentibus, quod Pollio in Labieno damnat: & *contumeliam fecit*, quod à Cicerone reprehendi notum est: *affici* enim *contumelia* dicebant. Alia commendatio vetustatis, cujus amator unice Virgilius fuit,

³ *Vel cum se pavidum contra mea jurgia jactat:*
Progeniem sed enim Trojano à sanguine duci
Audierat. ---

Quorum familia apud veteres tragicos comicosque sunt plurima. Illud etiam in consuetudine remansit. ⁴ Enimvero his amplius apud eundem:

Nam quis te juvenum confidentissime: ---
cum quis, sermonis initium sit. &

⁵ *Tam magis illa tremens, & tristibus effera flammis,*
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugna.

Quod est versum ex illo, *Quam magis ærumna viget, tam magis ad malefaciendum urget.* Pleni talibus antiqui: sicut initio Eunuchi Terentius, ⁶ *Quid igitur faciam?* inquit. ⁷ Allusit tan-

¹ *Quæ ille quidem.*] Quanquam (inquit Fab.) istas formulas innovavit *Salustius*, quæri tamen potest an figuræ sint, quia receptæ sunt in usum, ac jam sunt vulgares formulæ loquendi. *Idem.*

² *Verum natura evaluit.*] Hic locus ita depravatus est, ut vix elici possit sensus. significat tamen quadam olim reprehensa fuisse, quæ postea ipsa consuetudine fuerint usitata. *Idem.*

³ *Vel cum se pavidum.*] *Budeus* in commentar. linguæ Græcæ hoc loco *Fabium* reprehendit: negat enim in particula *Vel* esse antiquitatem, sed hellenismum. ponitur enim pro *Nam* in initio periodi ad indignationem vel affectum. *Idem.*

⁴ *Enimvero.*] Inde dicebat *Fab.* lib. primo, controversiam esse, posterne aliquando *Enim* præponi: nam in particula

Enimvero præponitur. *Idem* de particula *Igitur* dicebat, posterne postponi & præponi. *Idem.*

⁵ *Tam magis illa tremens.*] Est *Archaismos* in hac locutione. posuit enim *Tam* & *Quam* pro *Tanto* & *Quanto*, more antiquorum. *Idem.* *Tam magis illa tremens.*] Vide *M. Ant. Muret. Var. Lect.* lib. 19. cap. 2. pag. 1223. *Jan. Gebhard.* *Crepund.* lib. 3. cap. 11. p. 130.

⁶ *Quid igitur faciam?*] *Archaismos* est in particula *Igitur*, quia significat *deinde*, ut inquit *Donatus*. vel *hoc* ait *Fabius*, quia *Igitur* postponitur. *Turnebus.*

⁷ *Allusit tandem leno.*] Exemplum est ex aliquo Comico. in his autem locutionibus (ut inquit *Donatus*) *Tandem* more veterum est expletiva particula, quanquam refragatur *Valla.* *Idem.*

tandem leno. Catullus in Epithalamio,

-- Dum ¹ innupta manet, dum chara suis est.

Sed prius *dum*, significat quoad: sequens, usque eo. ² Ex Græco vero translata vel Sallustii plurima: quale est, *vulgus amat feri*: ³ vel Horatii. ⁴ Nam id maxime probat hoc Ciceronis:

Et mutatio casus: ut, *nec illi sepositi ciceris.*

Nec longæ invidit avenæ.

Et Virgiliti:

-- Tyrrhenum navigat equor.

Etiam vulgatum actis quoque, *Saucius pectus*. Ex eadem parte figurarum additio & abjectio est. Illaque prior videri potest supervacua, sed non sine gratia est,

Nam neque Parnassi vobis juga, nam neque Pindi.

Potest enim deesse alterum *nam*. Et apud Horatium illud,

-- Fabriciumque,

⁵ Hunc, & intonsis Curium capillis.

Est etiam adjectio, quæ in complexu sermonis aut *vitium* habet, aut *figuram*. Figuram, ut, *Accede ad ignem hunc: jam calesces plus satis*. plus enim quam satis est. De altera quæ *detractio* est pluribus dicendum est. ⁶ Utimur vulgo & comparativis pro absolutis, ut cum se quis infirmiore esse dixerit, duo inter se comparativa committimus, *si te jam Catilina comprehendi, si interfici jussero, credo erit verendum, mihi, ne non hoc potius omnes boni serius à me, quam quisquam crudelius factum esse dicat*. Sunt illa non similia solœcismo quidem, sed

¹ *Innupta.*] *Intacta*. Pithœus.

² *E Græco vero.*] Has locutiones quæ habent *hellenismum*, diligentissime est persequutus Bud. *Amat autem hic dictum est more Græco pro solet*. Turneb.

³ *Vel Horatii.*] Vide Muret. Var. lect. lib. 19. cap. 2. pag. 123.

⁴ *Nam id.*] Videntur hic quædam desiderari, nisi forte existimemus *Fabium* respexisse ad verbum *invideo*, de quo dixit antea. nam *Horatius* dixit *invideo*

antiquorum more & more Græcorum: quæ res probat *Ciceronis* dictum: nam *Cic.* dixit, *invideo* *hanc rem*. Turneb.

⁵ *Hunc & intonsis.*] Vett. lib. teste Mureto *ibid. incomptis*.

⁶ *Utimur vulgo.*] Ex hoc *Fabii* loco præceptum fecit Valla, *comparativum* accipi pro *positivo*, ac reprehendit *Prisc.* & *Servium*, qui in his locutionibus adiungunt *comparativum* minus significare quam *positivum*. Turneb.

sed tamen numerum mutantia, quæ & tropis assignari solent, ut de uno pluraliter dicamus,

Sed nos immensum spatium consecimus æquor.

Et de pluribus singulariter,

Haud secus ac patriis acer Romanus in armis.

Specie diversa, sed genere eadem & hæc sunt,

Neve tibi ad solem vergant vineæ cadentem :

Nec mihi tum molles sub dio carpere somnos,

Neu dorso nemoris libeat jacuisse per herbas.

Non enim nescio cui alii prius, nec postea sibi uni, sed omnibus præcipit. Et de nobis loquimur tanquam de aliis: Dicit Servius, Negat Tullius. Et nostra persona utimur pro aliena, & alios pro aliis fingimus. Utriusque rei exemplum pro Cecinna. Pisonem adversæ partis advocatum alloquens Cicero dicit, *Restituisse te dixi, Nego me edicto prætoris restitutum esse.* Verum enim illud *restituisse* Ebutius dixit. *Nego me, Cecinna, edicto prætoris restitutum esse.* Ubi & ipsum *dixi*, extrita syllaba, figura in verbo est. Illa quoque ex eodem genere possunt videri quam nos *interpositionem*, vel *interclusionem* dicimus, Græci *παρέθεσις* vocant, dum continuationi sermonis medius aliquis sensus intervenit. Ego cum te (*mecum enim sapissime loquitur*) patria reddidissim. Cui adjiciunt *hyperbaton*, non illud quod inter tropos esse voluerunt: sed alterum: quod est ejus figuræ sententiarum, quæ *ὁμοειδὴς* dicitur, simile, cum non sensus mutatur, verum forma eloquendi:

-- Decios, Marios, magnosque Camillos,

Scipiadas duos bello, & te maxime Cæsar.

Acutius adhuc in Polydoro:

Fas omne abrumpit, Polydorum obruncat, & auro

Vi potitur. --

Quid non mortalia pectora cogis. Auri sacra fames?

Qui

I Illa quoque.] Parenthesis referri quoque debet ad *enallagen*, propterea quod continuam orationis formam mutat.

eam vertunt aliqui *interjectionem* & *interpositionem*. Idem.

Qui tam parva momenta nominibus discreverunt, μετεβοσι
vocant, quam & aliter fieri putant:

¹ Quid loquor? aut ubi sum?

Conjuxit autem περιένθεσι & λήσας ομοίω Virgilius in illo loco,

Haud procul inde cita Metium in diversa quadrigæ

Distulerant (at tu dictis Albane maneres)

Raptabatque viri mendacis viscera Tullus.

Hæc schemata, & his similia, quæ erunt per mutationem, adjectionem, detractioem, ordinem, & convertunt in se auditorem, nec languere patiuntur subinde aliqua notabili figura excitatum: & habent quandam ex illa vitii similitudine gratiam, ut in cibus interim acor ipse jucundus est. ² Quod continget, si neque supra modum multæ fuerint, nec ejusdem generis aut junctæ, aut frequentes: quia satietatem ut varietas earum, ita raritas effugit. Illud est acrius genus, quod non tantum in ratione positum est loquendi, sed ipsis sensibus cum gratiam, tum etiam vires accommodat. E quibus primum fit quod fit per adjectionem, plura sunt genera. ³ Nam & verba geminantur, vel amplificandi gratia: ut, *Occidi, occidi, non Sp. Melium*. Alterum est enim quod indicat, alterum quod affirmat. Vel miserandi: ut,

Ah Corydon, Corydon. --

Quæ eadem figura nonnunquam per ironiam ad elevandum convertitur. ⁴ Similis geminationis post aliquam interjectionem repetitio est, sed paulo etiam vehementior, *Bona, miserum me (consumptis enim lacrymis tamen infixus animo heret dolor) bona inquam Cn. Pompeii acerbissima voci subjecta præconis. Vivis, & vivis non ad deponendam sed, ad confirmandam audaciam.*

Et

¹ Quid loquor? Præter modum hunc, addit secundum Rutilius, *Quum orationem revocamus ad rem aut ad personam institutam*: videturque ea esse species quam vulgo appellant transitionem. Idem

² Quod continget. Hoc hyperbaton dissimile est superioribus, fit autem cum repente continuatione sermonis ad rem

aliquam aut personam convertitur: videturque quasi esse *Apostrophe*. Idem.

³ Nam & verba. Hæc appellatur vulgo *conduplicatio*, ab Alexandro ἐπιπλάσις. Idem.

⁴ Similis geminationis. Hanc appellat figuram *palilogiam*, cum ex intervallo verbum repetitur. Idem.

¹ Etiam

Et ab iisdem verbis plura acriter & instanter incipiunt: *Nihilne te nocturnum presidium palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt?* Et iisdem desinunt, *Quis eos postulavit? Appius. quis produxit? Appius.* Quanquam hoc exemplum ad aliud quoque schema pertinet, cuius initia inter se & fines iidem sunt, *quis & quis, Appius & Appius.* Quale est, *Qui sunt qui foedera saepe ruperunt? Carthaginienses. Qui sunt qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginienses. Qui sunt qui Italiam deformaverunt? Carthaginienses. Qui sunt qui sibi ignosci postulant? Carthaginienses.* ¹ Etiam in contraposis vel comparativis solet respondere primorum verborum alterna repetitio, quod modo hujus esse loci potius dixi, *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas, ille, ut eo quo intendit mature cum exercitu perveniat. Te Gallorum, illum baccinarum cantus exuscitat. Tu actionem instituis, ille aciem instruit. Tu caves ne consultores tui, ille ne urbes aut castra capiantur.* Sed hac gratia non fuit contentus orator, vertit in contrarium eandem figuram: *Ille tenet & scit ut hostium copia, tu ut aquae pluviae arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis.* Possunt media quoque respondere, vel primis: ut,

² *Te nemus Angitia, vitrea te Fucinus unda.* Vel ultimis, *Hac navis onusta praeda Siciliensi, cum ipsa quoque esset ex praeda.* Nec quisquam dubitavit idem posse fieri iteratis utrinque mediis.

³ Respondent primis & ultima, *Multi & graves dolores inventi parentibus, & propinquis multi.* ⁴ Est & illud repetendi genus, quod

¹ Etiam in contraposis.] Alternata repetitio saepe numero locum habet in antithetis & in contentione. itaque reprehendit eos in superiori capite, qui in hoc exemplo *comparationem* posuerunt pro figura, cum sic potius *repetitio dictionis*. Idem.

² Te nemus Angitia.] Nemus Angitia erat apud Marrubios populos Italiae. sic autem appellabatur ab Angitia, id est, Medea. Idem.

³ Respondent primis & ultima.] Hanc figuram vocat Donatus *epanalepsin*, alii appellant *epanadiplosin*: sed tamen haec nomina varie usurpantur ab authoribus. Idem.

⁴ Est & illud repet.] Cum proposuimus quaedam, & ad ea ante perfectum sensum revertimur, *epanodos* est, inquit Alexander: latine dicitur *reversio* vel *regressio*. huic finitima est illa figura quae a grammaticis dicitur *prolepsis*. Idem.

quod semel proposita iterat & dividit,

Iphitus & Pelias mecum, quorum Iphitus avo

Fam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulyssi.

ἐπινοδῶ dicitur Græce, nostri regressionem vocant. Néc solum in eodem sensu, sed etiam in diverso eadem verba contra sumuntur, *Principum dignitas erat pene par, non par fortasse eorum qui sequebantur.* Interim variatur casibus hæc & generibus iteratio: *Magnus est labor dicendi, magna res est.* Et apud Rutilium longiore ἀειδῶ, ¹ & hæc initia sententiarum sunt, *Pater hic tuus? patrem hunc appellas? patris tu hujus filius es?* Fit casibus modo hoc schema quod πολυπλοῦν vocant. Constat & aliis etiam modis: ut pro Cluentio, *Quod autem tempus veneni dandi? illo die? in illa frequentia? Per quem porro datum? unde sumptum? quæ porro interceptio poculi? cur non de integro autem datum?* Hanc rerum conjunctam diversitatem Cæcilius ² μετεβολῶ vocat: qualis est pro Cluentio locus in Oppianicum, *illum tabulas publicas violasse, Censorias corrupisse, decuriones universi judicavunt: cum illo jam nemo rationem, nemo rem ullam contraheret: nemo illum ex tam multis cognatis & affinibus tutorem unquam liberis suis scripsit.* & deinceps adhuc multa. Ut hæc in unum congeruntur, ita contra illa dispersa sunt, quæ à Cicerone dissipata dici puto,

Hic segetes, illic veniunt feliciter uva,

Arborei fœtus alibi, & deinceps.

Illam vero apud Ciceronem mira figurarum mistura deprehenditur, in qua & primo verbo longo post intervallo redditum est ultimum, & media primis, & mediis ultima congruunt: *Vestrum jam hic factum deprehenditur, Patres conscripti, non meum: ac pulcherrimum quidem factum: verum, ut dixi, non*

meum,
 1 Et hæc initia sententiarum sunt.] mutationem totarum vel in membris vel incisis. Idem. Cæcilius μετεβολῶ.] Meminit etiam hujus Cæcili Rhetoris, Plutarchus, nec non Dionys. Longinus principio Commentarios ἀειδῶ ὕψης.

2 Μετεβολῶ vocat.] Alexander Muretus Var. Lect. lib. 19. cap. 2.

Numenius appellat μετεβολῶ partium

1 Πολυπλοῦν

meum, sed vestrum. Hanc frequentiore repetitionem ¹ πλοκῶν vocant, quæ fit ex permistis figuris, ut supra dixi, utque se habet epistola ad Brutum. *Ego cum in gratiam redierim cum Appio Claudio, & redierim per Cn. Pompeium, te ego ergo cum redierim.* Et in iisdem sententiis crebrioribus mutata declinationibus iteratione verborum: ut apud Persium,

-- Usque adeone

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?

Et apud Ciceronem, ² *Neque enim poterat indicio ex his damnatis qui judicabantur.* Sed sensus quoque toti quemadmodum cœperunt desinent: *Venit ex Asia, hoc ipsum quam bonum? Trib. pleb. venit ex Asia.* In eadem tamen periodo & verbum ultimum primo refertur, tertium jam sermone adjectum est, *Verumtamen venit.* Interim sententia quidem repetitur, sed eodem verborum ordine, *Quid Cleomenes facere potuit? Non enim possum quenquam insimulare falso. Quid, inquam, Cleomenes magnopere facere potuit?* Prioris sententiæ verbum ultimum, ac sequentis primum frequenter est idem: quo quidem schemate utuntur poëtæ sæpius,

Pierides, vos hac facietis maxima Gallo,

Gallo, cujus amor tantum mihi crescit in horas.

Sed ne oratores quidem raro: *Hic tamen vivit, vivit? immo vero etiam in senatum venit.* ³ Aliquando, sicut in geminatione verborum diximus, initia quoque & clausulæ sententiarum aliis, sed non alio tendentibus verbis, inter se consonant. Initia hoc modo, *Dederim periculis omnibus, obtulerim insidiis, objecerim invidia.* Rursus clausulæ: ibidem statim, *Vos enim statuistis, vos sententiam dixistis, vos judicastis.*

Hoc

¹ Πλοκῶν vocant.] Plocen appellat Fab. cum verba frequentius iterantur & quasi implicantur. Alexander Num. appellat plocen, cum verba iterantur in diversa significatione: ut, hac in re tandem Memmius erat Memmius. Turneb.

² Neque enim poterat.] Nulla videtur hoc in exemplo esse plocē. itaque aut Fab. posuit duntaxat initium periodi,

cum reliqua putaret esse cognita: aut legendum, *judicio & judicabantur*, vel *indicio & indicabantur*. Idem.

³ Aliquando, sicut in gem.] Hæc figura fit, quando permulta repetuntur verba diversa quidem, sed eandem tamen habentia sententiam. quibus accedit homœoteleuton, vel in principio vel in fine. Idem.

¹ Hoc alii μετανομιαν, alii disjunctionem vocant, utrunque (etiam si est diversum) recte. Nam est nominum idem significantium separatio. ² Congregantur quoque verba idem significantia: *Quæ cum ita sint, Catilina, perge quo cœpisti: egredere aliquando ex urbe: patent portæ: proficiscere.* Et in eundem alio libro, *Abiit, excessit, erupit, evasit.* Hoc Cæcilio πλεονασμὸς videtur, id est abundans supra necessitatem oratio: sicut illa, *Vidi oculos ante ipse meos.* In illo enim *vidi*, inest *ipse*. ³ Verum id, ut alio quoque loco dixi, cum supervacua oneratur adjectione, vitium dicitur: cum autem auget manifestam sententiam, sicut hic, *virtus: Vidi, ipse, ante oculos. quot verba, totidem sunt affectus.* Cur tamen hæc proprie nomine tali notarit, non video. Nam & geminatio, & repetitio, & qualiscunque adjectio, πλεονασμὸς videri potest. ⁴ Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes acervantur. *Perturbatio istum mentis, & quadam scelerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt.* Congeruntur & diversa: *Mulier, tyranni sæva crudelitas, patris amor, ira præceps, temeritas, dementia.* Et apud Ovidium,

Sed grave Nereidum numen, sed corniger Ammon,

Sed quæ visceribus veniebat bellua ponti

Exaturanda meis. ---

Inveni qui & hoc vocaret πλοκῶν: cui non assentio: cum sint unius figuræ mista quoque, & idem & diversum significantia, quod & ipsum Διαδαγῶν vocant: *Quæro ab inimicis, sint*

¹ Hoc alii μετανομιαν.] Non memini me legere, qui hoc schema vocaverit metonymiam. nam Alexander Numenius synonymiam appellat, propterea quod synonymia congeruntur verba: ut forte hic quoque synonymiam legere debeamus. Idem.

² Congregantur quoque.] Hanc figuram permulti vocant congeriem, alii συσθερισμόν. Græci etiam appellare solent ἐκ τῶν Διαδαγῶν. Idem.

³ Verum id.] Fab. in cap. de ornatu, pleonasmum dicit esse vitium, cum vide-

tur habere aliquid otiosum: cum autem habet affirmationem, tum dicitur virtus. Idem.

⁴ Nec verba modo.] Idem testatur quoque Rutilius, qui synathæsum ait esse non solum in verbis, sed etiam in sententiis congestis. sed illæ duplices sunt, vel eadem, vel diversæ. Idem.

⁵ Διαδαγῶν vocant.] Antea dialagen vocavit Fab. consummationem, cum plura argumenta eodem tendunt: nunc videtur esse diversitas quædam congerendorum verborum. Nonnulli hoc loco

sint ne hac investigata, comperta, patefacta, sublata, deleta, extincta per me. Investigata, comperta, patefacta, aliud ostendunt: sublata, deleta, extincta, sunt inter se similia, sed non etiam prioribus. Et hoc autem exemplum, & superius, aliam quoque efficiunt figuram, quæ quia conjunctionibus caret, dissolutio vocatur; apta, cum quid instantius dicimus. Nam & singula inculcantur, & quasi plura fiunt. Ideoque utimur hac figura non in singulis modo verbis, sed sententiis etiam: ut Cicero dicit contra concionem Metelli, *Qui indicabantur, eos vocari, custodiri, ad senatum adduci iussi, in senatu sunt positi.* & totus hic locus. Hoc genus *βραχυλογία* vocant, quæ potest esse copulata dissolutio. Contrarium est schema, quod conjunctionibus abundat. Illud *ἀσυνδέσειν*, hoc *πολυσυνδέσειν*, dicitur. Hoc est, vel iisdem sæpius repetitis: ut,

-- *Tectumque laremque,*

Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram.

Vel diversis,

Arma virumque. --

Multum ille & terris. --

Multa quoque & bello. --

Adverbia quoque & pronomina variantur.

Hic illum vidi juvenem. --

Bis senos. cui nostra dies, --

Hic mihi responsum primus dedit ille petenti.

Sed utrunque horum coacervatio. Etenim tantum juncta aut dissoluta omnibus scriptores sua nomina dederunt, sed varia, & ut cuique fingenti placuit. Fons quidem unus, quia acriora facit & instantiora quæ dicimus, & vim quandam præ se ferentia, velut sæpius erumpentis affectus.

Gradatio

loco enallagen legunt, propterea quod dictionum est mutatio & congregatio. Idem.

1 Hoc genus *βραχυλ.*] Multi putant hoc loco *ἀσυνδέσειν* esse legendum, propterea quod *brachylogia* nihil videtur pertinere ad *disjunctionem*. Sed tamen cum Rutilius de *brachylogia* & *brachye-*

pia loquitur, subjicit exemplum quod videtur esse *dissolutionis*. & Diomedes quoque *brachylogiam* putat esse *dissolutionem*. Idem.

2 *Amyclæumque canem.*] A Julio Pollice impiis celebrantur canes *Laconici*. *Amyclæa* autem fuerunt in *Peloponnesi* parte *Laconica*. Idem.

¹ Gradatio quæ dicitur *κλιμαξ*, apertiore[m] habet artem, & magis affectatam, ideoque esse rarior debet. Est autem ipsa quoque adjectionis, repetit enim quæ dicta sunt: & priusquam ad aliud descendat, in prioribus resistit. ² Ejus exemplum ex Græco notissimo transferatur, *Nec hæc dixi quidem, sed nec scripsi: nec scripsi quidem, sed nec obii legationem: nec obii quidem, sed nec persuasi Thebanis.* Sunt tamen erudita & latina: *Aphricano virtutem industria, virtus gloriam, gloria amulos comparavit.* & Calvi, *Non ergo magis pecuniarum repetundarum quam majestatis, neque majestatis magis quam Plautia legis, neque* ³ *Plautia legis magis quam ambitus, neque ambitus magis quam omnium legum judicia perierunt.* Invenitur apud poetas quoque, ut apud Homerum de sceptro quod à Jove ad Agamemnonem usque deducit: & ⁴ apud nostrum etiam tragicum,

Jove propagatus est (ut perhibent) Tantalus,

Ex Tantalolo Pelops, ex Pelope autem satus

Atreus, qui nostrum porro propagat genus.

At quæ per detractiōem fiunt figuræ, brevitatis novitatisque maxime gratia petuntur: quarum una est ea, quam libro proximo in figuras distuli, ⁵ *synecdoche*, cum subtractum verbum aliquod satis ex cæteris intelligitur: ut *Cælius in Antonium, Stupere gaudio Græcus.* Simul enim auditur, *cæpit.*

Cicero

¹ Gradatio.] Gradatio appellatur *κλιμαξ*, quasi *scala*, propterea quod (ut inquit Alexander) quemadmodum ab uno *scala* gradu ad alterum transcendimus, ita hic quoque ab una dictione radicimus ad aliam. Aquila Romanus *scalam* aut *gradiculos* interpretari non vult, sed *ascensum*. Cornificius vertit *gradationem*. Idem.

² Ejus exemplum ex Græco.] Demost. pro Ctesiph. Aquila aliter transtulit. Imitatus est auctor. ad Herenn. lib. 4. *Pithæus*.

³ Plautia legis.] Lex Plautia erat lata adversus eos qui per ambitum adepti fuissent magistratus. erant etiam alia leges de

ambitu, unde subjunxit dictionem generalem. Turneb.

⁴ Apud nostrum etiam tragicum.] Hos versus putant esse Senecæ, propterea quod *tragicus* appellari videtur per excellentiam. existimo tamen ex pedum mensura non esse Senecæ, sed veteris cujusdam tragici. Utcunque sit, versus hi translati sunt ex *Iphigenia Euripidis in Tauris*. Idem.

⁵ Synecdoche.] Hanc figuram appellat *ἔκθεσις* Romanus Aquila, propterea quod aliquid deest. eadem vocatur *synecdoche*. id est, *intellectio*, propterea quod intelligitur id quod deest. Idem.

I Ne

Cicero ad Brutum, *Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? Tum Flavius, Erras tabellarie, & ego ibidem orans inter cœnam exoravi.* Cui similia sunt illa meo quidem iudicio, in quibus verba decenter pudoris gratia subtrahuntur,

Novimus & qui te, transversa tuentibus hircis,

Et quo, sed faciles, Nymphæ risere, sacello.

Hanc quidam *apostrophin* putant, frustra. Nam illa quid taceat incertum est, aut certe longiore sermone explicandum: hic unum verbum, & manifestum quidem desideratur: quæ si *apostrophis* est, nihil in quo deest aliquid non idem appellabitur. Ne ego illud quidem *apostrophin* semper voco, in quores quæcunque relinquitur intelligenda, ut ea quæ in epistolis Cicero, ² *Data Luperalibus, quo die* ³ *Antonius Casari, quia nihil hîc aliud intelligi poterat, quam hoc, diadema imposuit.* Altera est *per detractionem* figura, de qua modo dictum est, cui conjunctiones eximuntur. ⁴ Tertia quæ dicitur *omnes & per se*. In qua unum ad verbum plures sententiæ referuntur, quarum unaquæque desideraret illud, si sola poneretur. ⁵ Id accidit aut præposito verbo ad quod reliqua respiciant: *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.* Aut illato, quo plura cluduntur: *Neque enim is es, Catilina, ut te aut pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore revocaverit.* Medium quoque potest esse, quod & prioribus & sequentibus sufficiat. ⁶ Jungit autem & *diversos* versos

¹ Ne ego illud quidem.] Etiam cum desunt interdum plures dictiones, tamen non est *apostrophis* protinus, ut in exemplo Ciceroniano, sed *synecdoche*. Idem.

² *Data Luperalibus, quo die, &c.*] Vide Jan. Geßhard. Crepund. lib. 3. cap. 11. pag. 130.

³ *Anto. Casari, quia nihil.*] In vetustis codicibus legitur, *non obtinuit, iustitiam*: ut sit sensus, in exemplo Ciceroniano non esse *apostrophin*, id est, *obtinuitiam*, sed duntaxat *synecdochen*, qua luserit tacite significando. Turneb.

⁴ Tertia quæ dicitur, &c.] Hanc figuram vocant vulgo grammatici *zeugma*, Cornificius interpretatur *conjunctionem* & *adjunctionem*: fit autem (ut ajunt grammatici) *tribus modis*, quos persequitur Fabius. Idem.

⁵ Id accidit aut præpo.] Hanc speciem grammatici vocant *prozeugma*, cum verbum præponitur: *hypozeugma*, cum postponitur. has duas species *adjunctionem* appellat Cornificius. est & *mesozeugma*, cum verbum ponitur in medio: vocat *conjunctionem* Cornificius. Idem.

⁶ Jungit autem.] Has species grammatici

versos sexus, ut cum marem fœminamque *filios* dicimus. Et singularia pluralibus miscet. Sed hæc adeo sunt vulgaria, ut sibi artem figurarum asserere non possint. Illud plane figura est, ¹ qua diversa sermonis forma conjungitur,

— *Sociis tunc arma capebant*

Edico, & dira bellum cum gente gerendum.

Quamvis enim pars *bellum* posterior participio insistant, utrique tamen convenit illud *edico*: nam utrique detractio- nis gratia facta conjunctio. *συναίρεσις* vocant, quæ duas res diversas colligat: *Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet.* Huic diversam volunt esse distinctionem, cui dant nomen ² *παρὰ διασολῶν*, qua similia discernuntur: *Cum te pro astuto sapientem appelles, pro confidente fortem, pro illiberali diligentem.* quod totum pendet ex finitione, ideoque an figura sit dubito. Cui contraria est ea quæ ex vicinia transit ad diversa aut similia,

— *Brevis esse laboro, Obscurus fio.* & quæ sequuntur. Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine aliqua vocum, aut paribus, aut contrariis vertunt in se aures, & animos excitant. Huic nomen est ³ *παρωνομασία*, quæ dicitur *agnominatio*. Ea non uno modo fieri solet, sed ex vicinia quadam prædicti nominis ducta, casibus declinatur: ut *Domitius Afer pro Cloantilla, Mulier rerum omnium imperita in omnibus rebus infelix.* Et cum verbo idem verbum plus significanter subjungitur, ⁴ *Quando homo, hostis homo.* ⁵ Quibus exemplis

matici vocant *conceptionem tum generum tum numerorum*, Fabius etiam redigit ad *χρησμα*. Idem.

¹ *Qua diversa sermonis, &c.*] Nonnulli qui paulo sunt religiosiores, existimarent hoc *schemata* esse fugiendum, propterea quod efficit *ἀναγκάσθων*: ac sane raro est eo utendum, nisi in *poëmate*. Idem.

² *Παρὰ διασολῶν.*] Hæc duo *schemata* adhuc sunt venustiora, quando illis rationem vel *similitudinis* vel *diversitatis* subjungimus. Idem.

³ *Paronomasia.*] In omnibus veteris codicibus legitur *παρωνομασία*, quæ dictio fere idem quod *paronomasia* significat. est autem hæc figura posita in *vocis allusione per similitudinem*. Idem.

⁴ *Quando homo, hostis homo.*] Sensus est, propriam hominis esse humanitatem. non igitur homo videtur ille qui est inhumanus. itaque ad *emphasim* subjecit, *hostis homo*: sed tamen sensus non est perfectus nisi legatur per *interrogationem*. Idem.

⁵ *Quibus exemplis.*] Locus corruptus esse

exemplis sum in aliud usus, sed in uno facilius est geminatio. παρανομία ei contrarium est, quod eodem verbo quasi falsum augetur, *Qua lex privatis hominibus esse lex non videbatur.* Cui confinis est ¹ ἀντανάκλασις, ejusdem verbi contraria significatio. *Cum Proculejus quereretur de filio, quod is mortem suam expectaret, & ille dixisset, se vero non expectare: Imo, inquit, ² rogo expectes.* Non ex eodem, sed ex diverso vicinum accipitur, cum supplicio afficiendum dicas, ³ quem supplicatione dignum judicaris. Aliter quoque voces aut eadem diversa in significatione ponuntur, aut productione tantum vel correptione mutatae: quod etiam in jocis frigidum, equidem tradi inter praecepta miror: eorumque exempla vitandi potius quam imitandi gratia pono. *Amari jucundum est, sicuretur ne quid insit amari. Avium dulcedo ad avium ducit: & apud Ovidium ludentem;*

Cur ergo non dicam Furia, te furiam?

⁴ Cornificius hanc *traductionem* vocat, videlicet alterius intellectus ad alterum. Sed elegantius, quod est positum in distinguendam rei proprietatem: *Hanc reipublicae pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse.* Et quae praepositionibus in contrarium mutantur, *Non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur.* Melius atque acrius, quod cum figura jucundum est, tum etiam sensu valet, *Emit morte immortalitatem.* Illa levior est, *Non Pisonum, sed pistorum.*

&

esse videtur: poterit tamen is esse sensus, *Hæc exempla quanquam ad diversum referuntur modum, tamen in vocis geminatione figuram habere, & alioqui perspicue esse voces ita geminare, & figuram efficere.* forte etiam alio in libro est his exemplis usus. *Idem.*

¹ *Αντανάκλασις.] Αντανάκλασις est, cum verbum in contrarium aut diversum sensum accipitur quam dictum fuerit. potest verti contraria refractione. huic etiam parti Rutilius subjicit *antimetabolen.* *Idem.**

² *Rogo expectes.] Αντανάκλασις est*

in dictione *Expectare*, quæ significat *operiri & desiderare*: unde *homonymia* est petita. *Idem.*

³ *Quem supplicatione, &c.] Homonymia est in dictione *Supplicium*, quæ apud Sallustium & antiquos scriptores *supplicationem & preces* significat: præterea vulgo significat *pœnam.* *Idem.**

⁴ *Cornificius hanc, &c.] Paronomasiam interpretatur Cornificius *agnominationem*: *traductionem* autem vocat, cum verbum idem sæpius iteratur citra offensionem. idem tamen *traductioni* subjicit eam *exornationem* in qua verbum idem in alia atque alia re usurpatur. *Idem.**

I Pater

& , *Ex oratore arator.* Pessimum vero , *Ne patres conscripti videantur circumscripti.* Raro evenit , *sed vehementer venit.* Sic contingit ut aliquis sensus vehemens & acer venustatem aliquam non eodem ex verbo non dissonam accipiat. Et cur me prohibeat pudor uti domestico exemplo? ¹ Pater meus contra eum qui se legationi immorturum dixerat, deinde vix paucis diebus insumptis re infecta redierat , *Non exigo ut immoriaris legationi, immorare.* Nam & valet sensus ipse , & in verbis tantum distantibus jucunde consonat vox præsertim non captata , sed velut oblata : cum altero suo sit usus , alterum ab adversario acceperit. ² Magnæ veteribus curæ fuit , gratiam dicendi è paribus contrariis acquirere. Gorgias in hoc immodicus , copiosus utique prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam M. Tullius , verum & modum adhibuit non ingratae (nisi copia redundet) voluptati , & rem alioqui levem , sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida & inanis affectatio cum in acris incidit sensus , innata videtur esse , non accersita. Similium fere quadruplex ratio est. Nam est primum , quoties verbum verbo simile , aut non dissimile valde quæritur : ut ,

— *Puppæque tuæ , pubesque tuorum.* & , *Si in hac calamitosa fama , quasi in aliqua perniciosissima flamma.* & , ³ *Non enim tam spes laudanda , quam res est.* Aut certe par est extremis syllabis consonans , *Non verbis , sed armis.* Et hoc quoque quoties in sententias acres incidit , pulchrum est , *Quantum possis , in eo semper experiri ut prosis.* Hoc est ⁴ *πείρασον* , ut plerisque

¹ Pater meus] Quintiliani pater optimus fuit declamator : idem etiam aliquando *causidicus* apud principem. *Idem.*

² Magnæ veteribus , &c.] Gorgias & Thrasymachus , veteresque sophistæ , tres imprimis confectabantur concinnitates , *paria paribus adjuncta , contraria contrariis relata , & homoteleuta.* Isocrates quoque his plurimum juvenis est usus , senex tamen in oratione ad Philippum scribit hæc se omisisse. *Idem.*

³ Non enim tam spes , &c.] In Fanio : *Causa difficilis laudare puerum , non enim res laudanda , sed spes est.* *Pitib.*

⁴ Πείρασον.] *Parison* appellat Aquila Romanus , *quando membra orationis pene sunt equalia.* aliter Fab. accipere videtur , *quoties verbum verbo simile aut non dissimile valde quæritur.* vertitur ab Aquila Romano , *prope æquatam.* Turnebus.

que placuit. Cleosteus *πείραζον* existimat, quod fit è membris non dissimilibus. Secundum, ut clausula similiter cadat, vel iisdem in ultimam partem collatis, *ὁμοιοτέλειον*, similem duarum sententiarum vel plurium finem. Non modo ad salutem ejus extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Ex quibus fere sunt, non tamen ut semper ultimis consonent, quæ *τεικωλα* dicunt, *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia*. Sed in quaternas quoque ac plures hæc ratio ire sententias potest. Fit etiam singulis verbis, *Hæc cubat, dolet, piget, pudet. & Abiit, excessit, erupit, evasit*. Tertium est quod in eisdem casus cadit, *ὁμοιοπρωτον* dicitur. Sed neque quod finem habet similem, est *ὁμοιοπρωτον*: utique in eundem finem venit *ὁμοιοτέλειον*. Est enim *ὁμοιοπρωτον* tantum casus similis, etiam si dissimilia sint quæ declinentur: nec tantum in fine deprehenditur, sed respondent vel prima inter se, vel mediis, vel extremis: vel etiam permutatis his, ut media primis, & summa mediis accommodentur, & quocunque modo accommodari poterunt. Nec enim semper paribus syllabis constat: ut est apud Afrum, *Amisso nuper infœlicis aulæ, si non præsidio inter pericula, tamen solatio vitæ inter adversa*.¹ Ea vero videntur optima, in quibus initia sententiarum & fines consentiunt: ut hîc, *Præsidio, solatio*. Et ut pene similia sint verbis, & paribus cadant, & eodem desinant modo.² Etiam ut sint, quod est quartum, membris æqualibus, quod *ισόκωλον* dicitur, *Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro atque judiciis impudentia valeret*. *ισόκωλον* est, & *ὁμοιοπρωτον* habet. *Non minus nunc in caussa cederet Aulus Cecinna Sexti Ebutii impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audaciæ*. *ισόκωλον, ὁμοιοπρωτον, ὁμοιοτέλειον*. Accedit & ex illa figura gratia, qua nomina dixi mutatis casibus repeti, *Non minus cederet,*

¹ *Ea vero.*] Hæc species si sæpius usurpetur, nimiam ostendit affectationem propter magnam exornationem. *Idem.*

² *Etiam ut sint.*] Quarta species di-

citur *Isoclonon*, quando membra periodi æqualia sunt. vertitur ab Aquila Romano ex æquatum, dicitur à Cornificio compar. *Idem.*

cederet, quam cessit. Adhuc ὁμοιοτέλειον, & παρανομασία est, Neminem posse alteri dare matrimonium, nisi quem penes sit patrimonium. ¹ Contrapositum autem, vel, ut quidam vocant, contentio (ἀντιθέσις dicitur) non uno fit modo. Nam & fit si singula singulis opponuntur: ut in eo quod modo dixi, *Vicit pudorem lidido, timorem audacia.* Et bina binis, *Non nostri ingenii, vestri auxilii est.* Et sententiæ sententiis, *Dominetur in concionibus, jaceat in judiciis.* Cui commodissime subjungitur & ea species quam distinctionem diximus, *Odit populus Romanus privatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit.* Et quæ sunt simili casu, dissimili sententia in ultimo locata: ut, *Quod in tempore mali fuit, nihil obsit: quin quod in causa boni fuit, profit.* Nec semper contrapositum subjungitur, ut in hoc, *Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex.* Verum, sicut Cicero dicit, quod de singulis rebus propositis refertur ad singula: ut in eo quod sequitur, *Quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus.* Nec semper quod adversum est, contraponitur, quale est apud Rutilium, ² *Nobis primum dii immortales fruges dederunt, nos quæ soli accepimus, in omnes terras distribuimus. Nobis majores nostri Rempubl. reliquerunt: nos etiam socios nostros de servitute eripimus.* Fit etiam assumpta illa figura, qua verba declinata repetuntur, quod ³ ἀντιμετέβολή dicitur, ⁴ *Non ut edam vivo, sed ut vivam edo.* Et quod apud Ciceronem conversum ita est, ut cum mutationem casus habeat, etiam similiter desinat: *Ut & sine invidia culpa plectatur, & sine culpa invidia*

¹ *Contrapositum autem.] Antitheton fit, quando oratio constat verbis contrariis. neque tamen hoc est ita exacte accipiendum: satis est enim dum insit verbis similitudo contrarietatis. Idem.*

² *Nobis primum.] Hoc exemplum sumptum est ex Isidoro oratore Græco. loquitur autem de Atheniensibus, quibus Ceres primum fruges communicavit, quas postea in omnes terras distribuerunt. Idem.*

³ *Ἀντιμετέβολή dicitur.] Hanc figuram interpretatur Cornificius commutationem. in qua sententiæ commutatis verbis contrariæ fiunt. cæterum hæc sententia tribuitur Socrati, qua significabat se sobrium, & alios increpabat ut ventri deditos. Idem.*

⁴ *Non ut edam vivo, &c.] Macrob. II. Saturn. Socrates dicebat homines multos propterea velle vivere, ut ederent & biberent: se bibere atque esse ut viveret. Pith.*

I Sexto.]

invidia ponatur. Quod & eodem clauditur verbo: ut quod dici de ¹ Sexto Roscio, *Etenim cum artifex ejusmodi sit, ut solus dignus videatur esse ² qui scenam introeat: tum vir ejusmodi sit, ut solus videatur dignus qui eò non accedat.* Est & in nominibus ex diverso collocatis sua gratia, *Si Consul Antonius, Brutus hostis: si conservator reipublicæ Brutus, hostis Antonius.* ³ Olim plura de figuris quam necesse erat: & adhuc erit qui putet esse figuram, *Incredibile est quod dico, sed verum, ἀντιπροσῳδὸν* vocant. &, *Aliquis hoc semel tulit, ego bis, ego ter.* ⁴ *Διέξοδον, ἀφῳδον* Longius evectus sum, sed redeo ad propositum. ⁵ Quædam verborum figuræ paulum figuris sententiarum declinantur, ut *dubitatio.* Nam cum est in re, priori parti assignanda est: cum in verbo, sequenti: *Sive me malitiam, sive stultitiam dicere oportet.* Item correctionis eadem ratio est. Nam quod illic dubitat, hîc emendat. Etiam in personæ fictione accidere quidam idem putaverunt, ut in verbis etiam esset hæc figura, *Crudelitatis est mater avaritia.* ⁶ Et apud Sallustium in Cicero-nem, *O Romule Arpinas.* quale est & apud Menandrum ⁷ Oedipus Othryasius. Hæc omnia copiosius sunt executi, qui non ut partem operis transcurrerunt, sed proprie libros huic operi dedicaverunt, sicut *Cacilius, Dionysius, Sutilius, Cornificius, Visellius:* alique non pauci. ⁸ sed non minor erit eorum

¹ Sexto.] leg. Q.

² Qui in scenam introeat.] Id ait propterea quod scenici artifices, ut Comædi, infamia notabantur, qua indignus erat Roscius, cum esset vir probus. Turnebus.

³ Olim plura.] Videtur innuere Fab. vel se plura scripsisse de figuris in quodam libro, vel se plura in posterum scripturum. præterea more suo, ut in figuris sententiarum fecit, quasdam reddit species, quæ à quibusdam figuræ appellantur, cum tamen figuræ non sint. Idem.

⁴ Διέξοδον.] Διέξοδος latine dicitur transitio, cum ab uno loco ad alterum transimus. ἀφῳδον vero est regressio, quando ex digressionem reverti-

mur ad propositum. Idem.

⁵ Quædam verborum fig.] Figuræ quædam ambigunt, quoniam servata eadem appellatione, nunc ad sententiam, nunc ad verba referri debent. Idem.

⁶ Et apud Sallustium in Cicero-nem, &c.] Vide Turneb. Adversar. l. 16. c. 7.

⁷ Oedipus Othryasius.] Vix potest intelligi hæc προσεπαία, cum desideretur Menandri comædia: tamen intelligi poterit de quodam Thessalo, qui diceret se nobilem esse Thebanum. Othris autem mons est Thessaliæ. quidam legunt Odrysus, id est, Thrax. Turneb.

⁸ Sed non minor erit, &c.] Quidam ajunt intelligi hoc de Plinio, qui oratorem ab ipsis incunabilis instituit. alii

eorum qui vivunt, gloria. Ut fateor autem verborum figuras posse plures reperiri à quibusdam, ita iis quæ ab auctoribus claris traduntur, meliores, non assentior. Nam in primis M. Tullius multas in tertio de oratore libro posuit, quas in oratore postea scripto transeundo videtur ipse damnasse: quarum pars est quæ sententiarum potius quam verborum fit, ut *imminutio*, ¹ *improvisa imago*, *sibi ipsi responsio*, *digressio*, *permissio*, *contrarium*, hoc enim puto quod dicitur ἐναντιότης, sumpta ex adverso probatio. Quædam omnino non sunt figuræ, sicut *ordo*, *dinumèratio*, *circumscriptio*: sive hoc nomine significatur comprehensa breviter sententia, sive finitio. ² Nam & hæc Cornificius atque Rutilius schemata λέξεις putant. Verborum autem concinna transgressio, id est *hyperbaton*, quod Cæcilius quoque putat *schema*, à nobis est interposita. Et *mutatio*: quæ si ea est, quam Rutilius ἀλλοίωσιν vocant, dissimilitudinem ostendit hominum, rerum, factorumque: ³ si latius fiat, figura non est: si angustius, in ἀντίτερον cadet. Si vero hæc appellatio significat ἰσαπλασίω, satis de ea dictum est. Quod vere *schema* est, ad propositum subjecta ratio? Utrum quod Rutilius ⁴ αἰπολογία vocat? nam de illo dubitari possit an *schema* sit distributis subjecta ratio. Quod apud eundem primo loco positum est, ⁵ προσηπόδοσις dicitur, quæ ut maxime fervetur, sane est in pluribus propositis: quia aut singulis statim ratio subjicitur: ut est ⁶ apud C. Antonium.

de *Virginio*, qui vixit tempore Fabii.
Idem.

¹ *Improvisa imago.*] Locus hic videtur depravatus, estque legendum, *improvisum*, deinde *imago*, ut apparet ex Cicerone. *Idem.*

² *Nam & hæc Cornificius.*] Cornificius lib. 4. ad Herennium, *sententiam & finitionem* ponit inter *figuras dictionum*. *Idem.*

³ *Si latius fiat, &c.*] Id videtur dicere *Fab.* propterea quod si tractetur illa *dissimilitudo*, jam quaestio erit de eodem & alio, quæ refertur ad *finitionem*: itaque *figura* non erit. *Idem.*

⁴ *Αἰπολογία.*] In vetustis codicibus legitur ἀπολογία. id est, *purgatio*, quæ quanquam excusando reddit rationem facti, non tamen satis implet *figuram*. & alioqui apud Rutilium αἰπολογία legitur. id est, *redditio causæ*. *Idem.*

⁵ *Προσηπόδοσις.*] Προσηπόδοσις (ut inquit Rutilius) dicitur, cum *propositis* quibusdam ratio subjungitur. videtur etiam *Fab.* innuere *proσηπόδοσιν*, subjectam ad propositum rationem. *Idem.*

⁶ *Apud C. Antonium.*] Non est hic *Antonius* orator, qui inducitur apud *Cic.*

tonium. Sed neque accusatorem eum metuo, qui sum innocens: neque competitorem vereor, qui sum Antonius: neque consulem spero, qui est Cicero. Aut positus duobus vel tribus, eodem ordine singulis continuo redditur: quale apud Brutum de dictatura Cn. Pompeii, *Præstat enim nemini imperare, quam alicui servire. sine illo enim vivere honeste licet, cum hoc vivendi nulla conditio est.* Sed uni rei multiplex ratio subicitur: ut apud Virgilium,

*Sive inde occultas vires, & pabula terra
Pinguia concipiunt, sive illis omne per ignem*

Excoquitur vitium. ---

Seu plures calor ille vias, ---

Seu durat magis. ---

& totus locus.

¹ Relationem quid accipi velit, non mihi liquet. Nam si *ἐπαναφωρῶ* aut *ἐπιάνωδον*, aut *ἀνημετέρολῶ* dicit, de omnibus locuti sumus. Sed quicquid id est, neque hoc neque superiora in oratore repetit. Sola est in eo libro posita pariter inter figuras verborum, *exclamatio*, quam sententiæ potius puto. affectus enim est, & cæteris omnibus consentio. Adjicit his Cæcilius *ἐξίφεσον*, de qua dixi. Cornificius *interrogationem, ratiocinationem, subjectionem, translationem, occultationem, præterea sententiam, membrum, articulum, interpretationem, conclusionem.* quorum priora alterius generis sunt schemata, sequentia schemata omnino non sunt. Item Rutilius præter ea quæ apud alios quoque sunt schemata, ³ *παρημολογίαν, ἀναγκασίον, ἠθοποιίαν, διωξιλογίαν, ἀεθλήσειν, 4* *χαρὰ κληροσμὸν, βραχυλογία, 5* *παρξιαίτησιν, ** *περὴρησίαν*, de quibus idem

Cic. in libris oratoris, sed Ciceronis in consulatu competitor, adversus quem Cic. dixit in toga candida. Idem.

¹ Relationem.] Quidam tamen relationem accipere malunt epanaphoram, ut Aquila Romanus. est autem species repetitionis. Idem.

² Occultationem.] Suspicio depravatum esse codicem, legendumque occupa-

tionem. nam occultatio non reperitur apud Cornificium. Idem.

³ Παρημολογίαν.] Quando aliquid ultro confitemur, & postea majus inferimus & gravius. Idem.

⁴ Χαρὰ κληροσμὸν.] Fit hæc figura cum veluti quibusdam coloribus delineamus aut personam aut vitam alicujus. Idem.

⁵ Παρξιαίτησιν.] Cum dicimus nos aliquid

idem dico. Nam eos quidem auctores, qui nullum prope finem fecerunt exquirendis nominibus, præteribo: qui etiam quæ sunt argumentorum, figuris adscripserunt. Ego illud de iis etiam quæ vere sunt, adjiciam breviter, sicut ornant orationem opportune positæ, ita ineptissimas esse cum immodice petuntur. Sunt qui neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, si vel inania verba in hos modos depravarint, summos se judicent artifices, ideoque non desinunt eas nectere: quas sine sententia sectari tam est ridiculum, quam quærere habitum, gestumque sine corpore. Sed ne hæ quidem quæ recte fiunt, densandæ sunt nimis; nam & *vultus mutatio*, *oculorumque conjectus*, multum in actu valet: sed si quis ducere os exquisitis modis, & frontis ac luminum inconstantia trepidare non desinat, rideatur. Et oratio habeat rectam quandam velut faciem: quæ ut stupere immobili rigore non debebit, ita sæpius in ea quam natura dedit specie continenda est. Sciendum vero in primis, quid quisque in orando postulet *locus*, quid *persona*, quid *tempus*. Major enim pars harum figurarum posita est in delectatione. Ubi vero atrocitate, invidia, miseratione pugnandum est, quis ferat contrapositis, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogantem? cum in his rebus cura verborum derogat affectibus fidem: & ubicunque ars ostentatur, veritas abesse videatur.

aliquid tacere, quod tamen tacitum satis intelligitur. Idem.

* Περὶ ῥησίων.] Vide Vossium Institut. Orator. lib. 5. p. 414.

I Sed si quis ducere os exquisitis.] Videndus Lud. Cresfollius Vacat. Autumnal. libro 2. capite 7. sectione 2. pag. 214. 215.

C A P. I V.

De compositione.

4 DE *compositione* non equidem post Marcum Tullium scribere auderem (cui nescio an ulla pars operis hujus sit

EXordium est *prolepiticum*: nam veniam præfatur quod post Cic. de *compositione* scribat. subnectit eorum reprehensionem, qui *compositionem* vituperant. postremo